

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ**FORMS OF USING SPECIAL KNOWLEDGE DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENCES RELATED TO THE USE OF BUDGET FUNDS**

Яшук О.В., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

ORCID ID: 0009-0009-3295-8815

Актуальність статті полягає в тому, що використання спеціальних знань є одним із найбільш дискусійних питань серед цього беззаперечно важливого засобу отримання доказової та орієнтуючої інформації у будь-якій категорії кримінальних проваджень. У той же час, слід акцентувати увагу на тому, що постійно ведеться наукова полеміка стосовно їх форм використання. Не є виключенням і процес досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів. Мета статті полягає у дослідженні основних форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів. У науковій статті висвітлено основні форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів. На основі опрацювання судово-слідчої практики з'ясовано такі непроцесуальні форми використання спеціальних знань у досліджуваній категорії кримінальних проваджень, як-от: консультації з конкретними фахівцями з питань, що потребують використання спеціальних знань; отримання кваліфікованої допомоги від фахівців в підготовці техніко-криміналістичних та інших засобів; довідкова допомога; використання допомоги обізнаних осіб під час проведення окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій та пошукових заходів. Сформульовано визначення спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Встановлено наступні процесуальні форми використання спеціальних знань, а саме: призначення та проведення судових експертиз; участь спеціаліста при проведенні окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій; контрольно-перевірочна діяльність, яка здійснюється на вимогу уповноваженої особи. На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень дозволив зробити висновок, що серед загальних помилок, пов'язаних із призначенням та проведенням судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, варто виокремити наступні: непогоджене сприйняття предмета експертизи; призначення експертизи відбувається не в усіх необхідних ситуаціях для її обов'язкового проведення; перед експертом ставиться досить обмежене коло запитань, які не дають можливість йому надати розширену відповідь для зменшення строків досудового розслідування відповідної категорії протиправних діянь.

Ключові слова: спеціальні знання, бюджетна сфера, бюджетні кошти, досудове розслідування, форми використання спеціальних знань, судові експертизи, кримінальні правопорушення, експерт, спеціаліст, обізнані особи, слідчі (розшукові) дії, консультативна допомога, ревізії.

The relevance of the article lies in the fact that the use of special knowledge is one of the most debatable issues among this undoubtedly important means of obtaining evidentiary and orienting information in any category of criminal proceedings. At the same time, it should be emphasized that there is a constant scientific controversy regarding their forms of use. The process of pre-trial investigation of criminal offenses related to the use of budget funds is no exception. The purpose of the article is to study the main forms of using specialized knowledge during the investigation of criminal offenses related to the use of budget funds. The scientific article highlights the main forms of using specialized knowledge during the investigation of criminal offenses related to the use of budget funds. Based on the study of judicial and investigative practice, the following non-procedural forms of using specialized knowledge in the studied category of criminal proceedings have been identified, such as: consultations with specific specialists on issues requiring the use of special knowledge; obtaining qualified assistance from specialists in the preparation of technical-forensic and other means; reference assistance; using the assistance of knowledgeable persons during the conduct of individual investigative (detective) and procedural actions and search activities. The definition of special knowledge in criminal proceedings is formulated. The following procedural forms of using special knowledge are established, namely: appointment and conduct of forensic examinations; participation of a specialist in conducting individual investigative (search) and procedural actions; control and inspection activities carried out at the request of an authorized person. Based on the analysis of criminal proceedings materials, it was possible to conclude that among the common errors associated with the appointment and conduct of forensic examinations during the investigation of criminal offenses related to the use of budget funds, the following should be highlighted: inconsistent perception of the subject of the examination; the appointment of an examination does not occur in all necessary situations for its mandatory conduct; the expert is asked a rather limited range of questions that do not allow him to provide an extended answer to reduce the terms of the pre-trial investigation of the relevant category of illegal acts.

Key words: special knowledge, budgetary sphere, budgetary funds, pre-trial investigation, forms of using special knowledge, forensic examinations, criminal offenses, expert, specialist, knowledgeable persons, investigative (search) actions, advisory assistance, audits.

Актуальність теми. Злочинна діяльність у бюджетній сфері обумовлює різноманітність кримінальних правопорушень. На це впливає певний вид економічної діяльності, сфера і напрям економічних відносин, кримінально-правова кваліфікація протиправних діянь тощо. Під час учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, правопорушники використовують певні знання й навички у різноманітних сферах й галузях та застосовують низку сучасних технологій для реалізації злочинних намірів. Задля викриття високоінтелектуальних протиправних схем правоохоронцям необхідні поглиблені знання у цих специфічних напрямках, в криміналістиці та інших науках, що можливо виключно через використання фахової допомоги обізнаних осіб [4, с. 143]. Використання спеціальних знань

є одним із найбільш дискусійних питань серед цього беззаперечно важливого засобу отримання доказової та орієнтуючої інформації у будь-якій категорії кримінальних проваджень. У той же час, слід акцентувати увагу на тому, що постійно ведеться наукова полеміка стосовно їх форм використання. Не є виключенням і процес досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої дослідження особливостям використання спеціальних знань під час розслідування різних категорій протиправних діянь, слід відмітити таких як В. П. Бахін, П. Д. Біленчук, О. О. Волобуєва, В. Л. Діденко, М. М. Єфімов, Н. І. Клименко, О. А. Краченко, В. С. Кузь-

мічов, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, А. І. Мурадлі, В. Д. Панікаров, Д. В. Пашнєв, І. В. Пиріг, Л. М. Попова, С. М. Попова, О. В. Пчеліна, В. Д. Пчолкін, Е. Б. Сімакова-Єфремян, В. В. Семенов, Р. Л. Степанюк, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та ін. Водночас, виникає необхідність комплексного підходу щодо встановлення специфіки використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, з урахуванням умов надзвичайного правового режиму воєнного стану, сучасних змін у законодавчій сфері та стану правозастосовної практики.

Мета статті полягає у дослідженні основних форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів.

Виклад основного матеріалу. Використання спеціальних знань має важливе значення для ефективного проведення досудового розслідування. На думку В. Л. Діденка, «...дослідження протиправної діяльності у бюджетній сфері вказують на різноманітність кримінальних правопорушень. На це впливає певний напрям та вид економічної діяльності, кримінально-правова кваліфікація діянь та ін. Для вчинення протиправної діяльності правопорушники володіють знаннями у різноманітних галузях та використовують низку сучасних технологій з реалізації злочинних намірів. Задля викриття високоінтелектуальних схем правоохоронцям необхідні поглиблені знання у цих специфічних напрямках, криміналістиці, судової експертології та інших науках, що можливо через використання фахової допомоги обізнаних осіб» [4, с. 143].

Загалом, ми підтримуємо визначення В. М. Реваки, який сформулював визначення спеціальних знань у кримінальному судочинстві як «...знання суб'єкта, придбані ним у результаті цілеспрямованої, вольової діяльності, зі значними витратами часу й інтелектуальних зусиль, здатні у встановленому законом порядку надати посадовим особам і органам, що здійснюють досудове провадження, сприяння у встановленні обставин для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» [9, с. 20].

К. О. Чаплинський серед основних ознак, що характеризують сутність і дають можливість правильно зрозуміти поняття «спеціальні знання» виділив такі як: «...загальна мета використання спеціальних знань спрямована на сприяння вирішення завдань кримінального судочинства, зокрема на повне й швидке розкриття та розслідування кримінальних правопорушень; спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки; спеціальні знання являють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок; за способом отримання спеціальні знання набуваються шляхом спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи» [12, с. 40].

У свою чергу, О. А. Кравченко констатує, що «...актуальною проблемою регламентації застосування досягнень науково-технічного прогресу під час досудового розслідування є подальше вивчення існуючих і пошук нових форм застосування спеціальних знань. З урахуванням мети і завдань застосування спеціальних знань для доказування визначеного кола і характеру обставин у кримінальному провадженні, їхньої ролі у формуванні доказової бази, законодавство регламентує різні форми їх реалізації. Аналіз спеціальної літератури, слідчої та судової практики свідчить, що за формами спеціальних знань немає єдності думок, а існуючі погляди настільки суперечливі, що представляють труднощі в систематизації і виділенні якої-небудь тенденції. Спільність поглядів виявляється лише у тому, що форми застосування спеціальних знань на стадії досудового слідства належним чином не урегульовані кримінально-процесуальним законодавством. Ці труднощі ставлять завдання визначити найбільш ймовірні напрямки і шляхи дослідження, які можуть при-

вести до комплексного вирішення проблеми щодо форм застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні» [6, с. 54-55].

Як зазначає О. В. Шевченко, «...сучасний розвиток криміналістики та судових експертиз, насамперед, теоретико-прикладних аспектів, зумовлений взаємопроникненням знань, використанням прогресивних методів інших наук в ході виконання завдань, що постають перед суб'єктами виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Нині неможливо уявити здійснення досудового розслідування без використання уповноваженими в кримінальному провадженні суб'єктами досягнень наукового та технічного прогресу. З огляду на широке застосування різноманітних видів знань в інтересах судочинства, постійний розвиток науково-технічного прогресу та впровадження результатів у практику криміналістичної діяльності, появу нових видів експертиз та інші фактори, питання правильного розуміння спеціальних знань – важлива умова для їх процесуального застосування» [13, с. 34].

Зі свого боку, В. В. Семенов відмічав, що «...повнота використання науково-технічних досягнень у розслідуванні кримінальних правопорушень передбачає подальшу конкретизацію питань щодо форм застосування спеціальних знань. Для визначення основ диференціації форм участі фахівця при провадженні розслідування недостатньо розглядати лише процесуальні напрями його діяльності. На відміну від слідчого рівня, рівень використання спеціальних знань спеціалістами неприпустимо змішувати з методами їх роботи. Цілком очевидно, що методи роботи судового експерта відрізняються від методів роботи, наприклад спеціаліста-ревізора та спеціаліста-консультанта, які беруть участь у слідчих (розшукових) діях, але це не може бути основою класифікації форм. Як було з'ясовано, з одного боку, визначені дослідницькі методи можуть бути використані слідчим і фахівцем, учасником процесуальних дій, а з іншого боку, законодавець допускає активну участь у слідчих (розшукових) діях судового експерта. Найбільш чітко розходження форм використання допомоги фахівців проявляється в галузі їх кримінально-процесуальної регламентації. Імовірно, саме в цьому і слід шукати основний критерій їх класифікації. Аналіз кримінально-процесуального законодавства уможливило зробити висновок про допустимість визнання існування чотирьох процесуальних форм використання допомоги фахівців: судової експертизи (ст. 75, 76 КПК); участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій (ст. 128-1 КПК); здійснення ревізійної (контрольно-перевірочної) діяльності (ст. 66 КПК); здійснення довідкової діяльності (ст. 66 КПК)» [10, с. 120–121].

Основними причинами використання спеціальних знань Г. С. Бідняк виділила такі як: «...відсутність у слідчого вузькоспеціальних знань та навичок; відсутність умов для самостійного рішення завдань, що стоять перед слідчим; необхідність з етичних чи тактичних міркувань проведення окремих дій відповідним спеціалістом; великий об'єм роботи, що потребує спеціальних знань та навичок; необхідність використання одночасно декількох науково-технічних засобів і методів; наявність ризику спричинення шкоди людському організму, якщо спеціальні знання не будуть використані відповідним спеціалістом (вилучення зразків крові, виявлення схованки за допомогою рентгенівського випромінювання)» [2, с. 59].

У свою чергу, М. В. Ревака класифікував форми застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві наступним чином: «...дослідження (передекспертне, у тому числі ревізія, й експертне); техніко-прикладна форма (застосування спеціальних знань при провадженні процесуальних дій); оперативно-розшукова форма; знаково-лінгвістична форма (переклад); консультаційна форма» [9, с. 21].

А вже М. М. Єфімов, на підставі аналізу судово-слідчої практики серед форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень вирізняє такі як: «...збір первинної інформації про кримінальне правопорушення у вигляді залучення спеціаліста для застосування технічних засобів одержання та фіксації інформації під час проведення огляду місця події, з відповідною консультативною допомогою; аналіз й оцінка уповноваженою особою первинного матеріалу для внесення відомостей у ЄРДР (консультації фахівців); проведення процесуальних дій за участю спеціаліста (обшук, допит, огляд місця події, документів і комп'ютерної техніки); залучення спеціаліста до встановлення певних обставин кримінального правопорушення, які потребують проведення спеціальних досліджень» [5, с. 264].

У той же час, ми поділяємо позицію дослідників, які розглядають використання спеціальних знань через призму непроцесуальних та процесуальних форм. Так, І. В. Пиріг серед непроцесуальних форм використання спеціальних знань виокремлює наступні: «...проведення ревізій, консультації з фахівцями з питань, що потребують використання спеціальних знань; довідкову допомогу; відомчі розслідування, перевірки, що проводяться працівниками різних відомств та інспекцій (технічного стану); проведення попередніх досліджень об'єктів; надання кваліфікованої допомоги у підготовці технічних засобів, виконанні трудомістких робіт; використання допомоги обізнаних осіб при проведенні розшукових заходів тощо» [8, с. 34].

На основі опрацювання судово-слідчої практики можна виокремити такі непроцесуальні форми використання спеціальних знань в досліджуваній категорії кримінальних проваджень, як-от:

- консультації з конкретними фахівцями з питань, що потребують використання спеціальних знань у кримінальному провадженні;
- отримання кваліфікованої допомоги від фахівців у підготовці техніко-криміналістичних та інших засобів;
- довідкова допомога;
- використання допомоги обізнаних осіб під час проведення окремих процесуальних дій та пошукових заходів.

Доречною вважаємо позицію В. В. Семенова, який констатує, що «...найбільш розповсюдженим різновидом непроцесуальної допомоги фахівця є консультативна діяльність. При цьому варто розрізняти наступні типові види консультацій фахівця: 1) консультації загального характеру, що дозволяють особі, яка здійснює розслідування, зорієнтуватися в події злочину, його механізмі, масштабах злочинної діяльності, колі учасників злочину, у тій частині цих питань, що пов'язана зі спеціальними знаннями. Наприклад, при розслідуванні розкрадання, подібні консультації пов'язані з визначенням особливостей виробництва у певній галузі господарської діяльності або, навіть, на окремому підприємстві. Можна сказати, що такі консультації фахівця мають ознайомлювальний характер і у більшості випадків мають місце під час проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій; 2) конкретні консультації зі спеціальних питань при підготовці до проведення слідчих (розшукових) дій; 3) консультативна допомога може бути більш конкретною і сконцентрованою та здійснена під час проведення процесуальних дій. Наприклад, під час допиту підозрюваного або свідка виникла ситуація, при якій особа, що допитує, через спеціальний характер питання, що з'ясовується, не може вірно оцінити позицію допитуваного, його показання і, власне, продовжити на належному рівні допит. У такому випадку можна одержати консультацію невідкладно, наприклад, зателефонувати» [10, с. 123-124].

Окрім того, І. В. Пиріг вірно констатує, що «...при наданні криміналістичної допомоги, що полягає у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів, що мають значення для провадження, та технічної (використання пошуко-

вих приладів, сприяння огляду у важкодоступних місцях із залученням спеціального обладнання) спеціаліст обов'язково пояснює слідчому та іншим учасникам, у тому числі понятим, які дії він виконує, що за пристрої застосовує, наслідки і результати використання спеціальних знань, вмінь та навичок. При наданні консультативної допомоги під час проведення слідчої (розшукової) дії, яка полягає у роз'ясненнях, порадах, відомостях довідкового характеру, висуненні експертних версій про механізм утворення слідів та події у цілому, спеціаліст тісно взаємодіє зі слідчим для досягнення спільної мети. Вже в ході проведення процесуальної дії слідчий повинен з'ясувати зі спеціалістом всі незрозумілі питання. Тому допитувати спеціаліста за результатами слідчої (розшукової) дії немає необхідності» [8, с. 37].

Стосовно процесуальної форми поділяємо позицію групи учених-криміналістів (В. С. Кузьмічов, Ю. М. Чорноус), які відмітили, що вона є досить складною та суперечливою в розрізі виділення її різновидів. Зокрема, автори вказали, що «...процесуальна форма використання спеціальних знань, як така, загалом, не дискутується, тому що є чітко визначеною і регламентованою законодавцем, перевіреною практикою в ході тривалого історичного розвитку. Проблемність знаходиться всередині даної форми, як родового поняття. Наявні в літературі думки і пропозиції відносяться, головним чином, до розвитку й удосконалення окремих, уже наявних, загальновизнаних видів допомоги фахівця, – рідше до становлення форм спеціальних знань, що використовуються практикою, але ще не визнані законодавцем. На наш погляд, насамперед, слід визначити ознаки процесуальної форми, що відокремлюють її від інших, непроцесуальних форм використання спеціальних знань, і лише після цього класифікувати її на окремі види. Ми вважаємо доцільним обрати за основу характеристику процесуальної форми слідчих (розшукових) дій, яка полягає у визначенні кримінально-процесуальним законодавством положень, що передбачають мету і завдання слідчої (розшукової) дії, підстави проведення, коло учасників та їх правовий статус, порядок дій, фіксації їх перебігу та результатів, особливості використання отриманих результатів під час доказування у кримінальному провадженні» [7, с. 245].

Враховуючи специфіку розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, повністю поділяємо позицію В. В. Семенова стосовно того, що потрібно розглядати три основні процесуальні форми використання спеціальних знань, як-от: судово експертиза, участь спеціаліста при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та ревізійна (контрольно-перевірочна) діяльність, здійснювана за вимогою уповноваженої особи [10, с. 140].

На основі опрацювання судово-слідчої практики нами було встановлено наступні процесуальні форми використання спеціальних знань в досліджуваній категорії кримінальних проваджень:

- призначення та проведення судових експертиз;
- участь спеціаліста при проведенні окремих процесуальних дій;
- контрольно-перевірочна діяльність, яка здійснюється на вимогу уповноваженої особи.

Зі свого боку, В. Л. Діденко вказує, що «...важливого практичного значення консультація набуває під час проведення судових експертиз. Як правило, вони відрізняються багатооб'єктністю і складністю вирішуваних завдань, тому потребують додаткового роз'яснення слідчому окремих положень щодо збору порівняльного матеріалу і постановки питань, винесених на експертизу. Така форма використання спеціальних знань, як залучення судового експерта для проведення судової експертизи вченими неодноразово розглядалась. Вона широко використовується під час розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері, проведення економічних, почеркоз-

навчих, техніко-криміналістичних, будівельно-технічних, товарознавчих та інших експертиз має настільки вагоме значення, що вважаємо доцільним розглянути їх в окремій науковій праці» [3, с. 101].

З приводу призначення та безпосереднього проведення експертизи як невід'ємний елемент відповідної судово-експертної діяльності поділяємо думку О. О. Титаренка, який констатував, що вона «...розпочинається з моменту отримання відповідною судово-експертною установою документа про призначення судової експертизи та матеріалів, що до нього додаються, і їх передачі відповідному структурному підрозділу експертної установи чи конкретному експертові для організації проведення експертизи. Однак якщо матеріали, що надаються безпосередньо ініціатором, надані не в повному обсязі, об'єкти дослідження і зразки не упаковані чи упаковка не забезпечує їх збереження та захист від несанкціонованого доступу, чи не засвідчена особою у передбаченому законодавством порядку, або матеріали не відповідають встановленим до них вимогам, що виключає можливість організації проведення судової експертизи, то вони не реєструються і невідкладно повертаються ініціатору для усунення виявлених недоліків. У разі ж надходження таких матеріалів засобами поштового зв'язку, кур'єрською службою, керівник судово-експертної установи доручає уповноваженій особі повідомити про це ініціатора у телефонному режимі та скласти довідку про невідповідність, один із екземплярів якої разом з матеріалами терміново повертаються ініціаторові для усунення виявлених невідповідностей» [11, с. 11].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дозволив зробити висновок, що серед загальних помилок, пов'язаних з призначенням та проведенням судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері варто виокремити наступні: непогоджене сприйняття предмета експертизи (64 %); призначення експертизи відбувається не в усіх необхідних ситуаціях для її обов'язкового проведення (37 %); перед експертом ставиться досить обмежене коло запитань, які не дають можливість йому надати розширену відповідь для зменшення строків розслідування відповідної категорії протиправних діянь (41 %).

У свою чергу, В. Л. Діденко вірно вказує, що «...нерідко для боротьби з протиправною діяльністю у бюджетній сфері залучаються експерти недержавних установ або приватні експерти, які мають допуски за будівельно-технічними спеціальностями. У більшості випадків це відбу-

вається за обставин, коли державні експерти сильно завантажені, через що строки проведення експертизи можуть ненавмисно затягуватись. Або виникає необхідність у проведенні рідкісного класу (виду) експертизи, за яким державна експертна установа не має акредитації» [3, с. 102].

Відносно контрольно-перевірочна діяльність, яка проводиться за вимогою уповноваженої особи, то, для прикладу, В. А. Бідняк наголошує на тому, що виявленню та розслідуванню протиправних діянь вельми допомагають відомчі перевірки, тобто ревізії, а також фінансовий аудит, перевірка закупівель та моніторинг закупівлі [1, с. 120]. З огляду на опрацювання нормативно-правових актів, О. А. Кравченко сформулював визначення ревізії як «...системи контрольних дій щодо встановлення законності, доцільності й економічної ефективності проведених господарських операцій за певний період часу, а також правомірності дій посадових осіб при їх здійсненні. У практиці розслідування ухилень від сплати податків аналогічною ревізії формою застосування спеціальних знань є проведення документальних перевірок дотримання законодавства про податки та інших платежів. Особливість ревізій полягає в тому, що перед особою, яка володіє спеціальними знаннями, ставляться завдання встановлення визначених доказових фактів, пов'язаних із фінансово-господарською діяльністю підприємств» [6, с. 75].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, є досить важливим засобом визначення категорії кримінальних проваджень. Поділяється позиція дослідників, які розглядають використання спеціальних знань через призму непроцесуальних та процесуальних форм. З'ясовано такі непроцесуальні форми використання спеціальних знань в досліджуваній категорії кримінальних проваджень, як-от: консультації з конкретними фахівцями з питань, що потребують використання спеціальних знань; отримання кваліфікованої допомоги від фахівців в підготовці техніко-криміналістичних та інших засобів; довідкова допомога; використання допомоги обізнаних осіб під час проведення окремих процесуальних дій та пошукових заходів. Встановлено наступні процесуальні форми використання спеціальних знань, а саме: призначення і проведення судових експертиз; участь спеціаліста при проведенні окремих процесуальних дій; контрольно-перевірочна діяльність, яка здійснюється на вимогу уповноваженої особи.

ЛІТЕРАТУРА

- Бідняк В. А. Застосування форм державного фінансового контролю при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів в галузі охорони здоров'я. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Том 4. № 88. С. 118–226.
- Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ. Дніпро, 2018. 244 с.
- Діденко В. Л. Організаційно-тактичні особливості призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері. *Юридична наука*. 2020. № 2. Том 2. С. 99–103.
- Діденко В. Л. Форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері: нормативно-правовий аспект. *Юридична наука*. 2019. № 8. Том 2. С. 143–148.
- Ефімов М. М. Особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів проти моральності. *Збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права»*. 2020. Випуск 1. С. 262–267.
- Кравченко О. А. Застосування спеціальних знань під час збирання, дослідження та використання речових доказів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2012. 212 с.
- Кузьмичов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення : монографія. Київ : ЗАТ НІЧЛАВА, 2005. 448 с.
- Пиріг І. В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2006. 197 с.
- Ревака В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2006. 226 с.
- Семенов В. В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2006. 212 с.
- Титаренко О. О. Проблеми боротьби з економічними злочинами у вугільній промисловості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2006. 20 с.
- Чаплинський К. О. Наукові підходи щодо визначення поняття та сутності спеціальних знань у кримінальному судочинстві. *Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки* : зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 січня 2015 р.). Київ : «Гельветика», 2015. С. 37–41.
- Шевченко О. В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 317 с.